

ARCHITEKT IVAN GÜRTLER PRED
ÚZEMNÝM PLÁNOM MESTA
ANNABA, 1985

ARCHITECT IVAN GÜRTLER IN
FRONT OF THE LAND-USE PLAN FOR
CITY ANNABA, 1985

Zdroj Source: Archív Ivana Gürtlera

Slovenskí architekti a alžírské mestá sedemdesiatych a osemdesiatych rokov 20. storočia – historické dedičstvo, francúzske plánovanie miest a česko-slovenské urbanistické intervencie

Slovak Architects and Algerian Cities in the 1970s and 1980s – Historic Heritage, French Urban Planning and Czecho-Slovak Urban Interventions

Ľubica Vitková, Michal Bogár

During the 1970s and 1980s, many foreign experts worked in Algeria, as well as other states on the African continent, predominantly arriving from the states of the then socialist bloc. Within the framework of bilateral agreements, these experts included Czech and Slovak professionals from a variety of specialisations (physicians, nurses, structural engineers, architects et al.).

Several Algerian institutions cooperated with teams of urban planners and architects whose domestic institutions were state design institutes in Slovakia. Until now, however, their participation in the forming of Algeria's cities has been relatively undocumented. The goal of the present contribution is to present a selection of urban planning studies and project prepared by Slovak architects during their design missions. In our mapping of their work, we also hope to address certain other themes that touch upon the main problems in architecture in the late 1970s and early 1980s: primarily the construction of new residential districts, the lack of which has long been a serious theme in Algeria with respect to its rapidly growing population.

Cooperation with international experts active during this period in Algeria had a direct link to the political changes occurring in the country from the start of the 1960s. The overthrow of France's colonial domination in 1962 spelled the end of over 130 years of imperial rule, followed by the declaration of the independent Algerian People's Democratic Republic. A new phase of international contacts and cooperation began, with a significant role now held by the European states of the 'East Bloc', or even experts from the USSR itself, testament to the desire of Moscow to establish itself as a great power in the region and increase its sphere of influence. Nonetheless, it should be remembered that cooperation with the socialist sphere had already begun even before Algeria won its independence.

Under bilateral agreements between the Czechoslovak and Algerian governments, many Slovak and Czech experts travelled to work in the new state. Our research has determined, so far, that in the period from 1977 to 1988, around 150 architects and several dozen similar professionals spent time in Algeria, primarily working in the region of the north coast (Algérie Méditerranée). The home institutions of the Slovak experts were primarily URBION (State Institute of Urbanism and Land-Use

Planning), ŠPTÚ (State Project and Typisation Institute), Stavoprojekt and other state enterprises in Bratislava, Trnava, Banská Bystrica, Žilina and elsewhere. During their terms in Algeria, the architects and engineers remained officially employees of their institutes, but during their 3- to 4-year missions served as expert advisers to several Algerian design institutions, such as CNERU (*Centre National d'Études et de Réalisations en Urbanisme*), which themselves signed bilateral cooperation contracts with their Slovak counterparts. Resolution of organisational questions for the travel of the architects and other experts was arranged by the state foreign-trade organisations Hydroconsult and PZO Polytechna.

Towards the end of the 1970s, as the period when Slovak architects started to arrive in significant numbers in Algeria, there began to appear symptoms of excessive urban growth, swallowing up even agricultural land and the natural areas of the low-lying region known as Mitidja, in immediate proximity to several towns and cities lying at the foot of the Atlas range. In the previous century, Algeria witnessed enormous population expansion – the crucial reason why intensive construction began mostly of residential areas in the peripheral sections of Algeria's cities, with urbanisation continuing even into the vicinity of the towns still covered by the landscaping concepts realised by French engineers in the late 19th and early 20th centuries. Additionally, the shape of the Algerian settled landscape was strongly marked by the unplanned spread of the '*bidonvilles*', densely packed informal settlements of self-built houses and shacks of very poor quality, which housed – and even today still house – a large proportion of the growing national population.

At the start of the 1980s, the leadership of CNERU and other Algerian institutions began to focus on the design of new residential quarters to provide higher quality of housing and replace the unplanned, informal shantytowns mentioned above. In addition, attention was turned to the improvement of the urban centres of several smaller municipalities. From the Slovak experts, the institute requested primarily spatial conceptions with an emphasis on the situating of new functions into extant urban structures.

In the context of Slovak architects' activities in Algeria, even in the capital city, it is necessary to clarify urbanistic developments in the postcolonial era. After a period of evaluating colonial influences and seeking the optimal development models derived from local identities and architectures, a later wave of application of global patterns ensued. Regarding the external influences, the post-colonial era in Algeria can be divided mostly by decades: colonial continuity (1960s); socialist period (1970s), transitional period (1980s); free-market era (1990s); Algiers in the new millennium. Despite various re-evaluations of the French colonial influence, during which Algiers imposed the prevalent urban planning trends at the expense of traditional ones, modernity remained a key component in Algiers's urban policy: it formed the manifestation of the self-confidence of an autonomous state.

After Algeria won its independence, the first stage of urbanistic activity (1962 to 1968) followed the colonial period. The new administrative order accepted the earlier urban concepts and plans, but assigned their preparation to new, Algerian teams. During this period, great attention began to be paid to urban research, focusing mostly on sociological analyses investigating neighbourly relations and traditional housing forms. In the second stage of development (after 1968), this trend was abandoned, and the government focused exclusively on development. Here, the key role was played by the construction of residential complexes. Planning of these ensembles was entrusted after 1968 to the 'Comité d'Etude et d'Organisation du Grand Alger' (COMEDOR). As mentioned earlier, the greatest problem of Algeria in this period was – and still is – the acute lack of housing, caused mostly by migration from rural areas as well as unsuitable housing conditions in large parts of extant residential structures.

Land-use plans for the capital city were prepared after 1968 following the principles of colonial development schemata. These plans situated housing in the areas of the 'heights' and public institutions in the strip along the Mediterranean coast. Here, the European principle of the "upper" and "lower" towns was applied, though now on a regional dimension. The new expansion of the city, in turn, was grounded in a system of satellite settlements supplied with their own economic and social bases, intended to catch the population flows arriving from the countryside at the city's outskirts and thus limit the unplanned expansion of the city.

The central goal of all development strategies and land-use planning conceptions was the formulation of residential structures. The development of housing was realised through the conception Z.H.U.N. (*zone d'habitat urbaine nouvelle*), derived from

the planning mechanism that began in the 1950s, the 'priority urban zones' or ZUP (*zone urbaine prioritaire*). The construction of large residential complexes in the 1970s could now make use of the advantages of prefabrication, which brought greater effectiveness into the construction process. Nonetheless, the standardisation of construction elements and materials also led to worsening build quality and the aesthetic uniformity of buildings and built environments, well documented in European prefabricated housing estates.

During the era of socialist building in Algeria, not only were there many projects focusing on the creation of urban housing but also the building of large industrial complexes, public institutions (universities, hospitals, government institutions, sports complexes), as well as heritage restoration.

As the national capitol, Algiers is a separate and exceptional chapter in history and in urbanistic reflections on city development. During the second half of the 20th century, characteristic traces were left on Algiers's structure by important international urbanists and architects. A significant contribution to the city's image was made by Oscar Niemeyer, who assisted in the building of many large-scale projects, such as universities (Bab Ezzouar and the Law Faculty, Ben Aknoun), or the 5 July Olympics complex, all of which allowed the city to win international visibility.

Slovak architects and urbanists were involved primarily in the preparation of new residential districts, but also worked on urbanistic studies for the centres of Algerian cities, or even entire urban settlements. Project teams from Slovakia worked in the cities of Bedjaia, Blida, Colea, Setif, or Constantine, where they produced land-use plans or studies of new residential districts. In the correspondence of Slovak urbanists, we find statements that in preparing land-use documentation in Algerian cities, they were aided by the methods for land-use planning in standard use in Slovakia.

One of the first teams to work in Algeria, starting in 1979, was assigned on the basis of several studies and projects for the city of Bedjaia the preparation of the directive plan for the wider landscape region of Greater Algiers (*Grand Alger*). This project, which continued well into the 1980s, was one of the culminations of professional land-use planning activities by Slovak planners in Algeria and indeed in North Africa as a whole. In later stages, this directive plan involved experts from other states as well, though for the employees of URBION it formed, at least in one stage, an important contact with large-scale assignments in a specific environment, requiring the work of an experienced interdisciplinary team.

Tvorba slovenských architektov v Afrike, predovšetkým v Alžírsku je doteraz pomerne málo zdokumentovaná. Cieľom nášho príspevku je predstaviť niekoľko vybraných prác a popri mapovaní pôsobenia slovenských urbanistov a architektov priblížiť vývoj a prelínanie urbanistických prúdov, ktoré ovplyvňovali formovanie mestskej štruktúry tejto, dlhé obdobie koloniálnej krajiny – krajiny s výrazne odlišnými socio-kultúrnymi, geograficko-klimatickými a politicko-ekonomickými podmienkami. Je nanajvýš podnetné sledovať vplyvy globálnych urbanistických teórií a prúdov na diametrálne odlišnú stavebnú kultúru, ich postupnú integráciu do tradičných urbanistických štruktúr až po prijatie importovaných vzorov.

Popri niekoľkých príkladoch plánov pre menšie sídla sústredíme sa najmä na samotné hlavné mesto Alžírsko – Alžír. Ten predstavuje ideálny príklad pre pochopenie koloniálnych plánovacích mechanizmov v rôznych etapách ich vývoja, ktoré sa postupne uplatňovali aj v iných alžírskych mestách. V procese transformácie na metropolu po období kolonizácie, prijímal Alžír rovnako otvorene ďalšie globálne vplyvy.¹

Pri skúmaní a porovnávaní miery aplikácie týchto vzorov sa obdobie koloniálne a postkoloniálne príliš od seba nelíšia. Spoločnú trinásť desaťročí trvajúcu históriu Alžírsko a Francúzska nebolo možné jednoducho vymazať, a tak nebolo možné ignorovať ani globálne vplyvy modernizmu. Preto sa „územné plány, ktoré vymysleli technokrati v koloniálnom období, považovali za univerzálne – naplnené vedeckou neutralitou, ktorú je možné uplatniť na moderné a nezávislé Alžírsko bez ohľadu na zmeny v politickej štruktúre“.²

Ukončenie koloniálnej prítomnosti Francúzska v Alžírsku znamenalo koniec vyše 130-ročnej periódy, po ktorej bola vyhlásená samostatná Alžírsko ľudovo-demokratická republika. Začala sa fáza nového zahraničného vplyvu, v ktorej dominovali európske socialistické štáty. Do severoafrických krajín začali prichádzať experti z rôznych odborov a medzi nimi aj sovietski poradcovia, z čoho bolo zrejmé, že v danom regióne sa chce etablovať nová veľmoc a budovať si tu svoju sféru vplyvu.

Vývoz projektových prác bol plne v intenciách „posilňovania významu medzinárodnej koordinácie riadenia ekonomík socialistických krajín“.³ Predstavoval „pomoc rozvojovým krajinám, šírenie dobrého mena československej architektúry, techniky i politiky“.⁴ Súčasne hospodárstvo socialistických krajín, a teda i to československé „značne záviselo na zahraničnom obchode“.⁵ V týchto súvislostiach krajiny tzv. východného bloku podporovali v transformujúcich sa postkoloniálnych regiónoch účasť svojich inžinierov, architektov a ďalších technických pracovníkov na príprave rôznych stavebných projektov.

Napomáhala tomu i skutočnosť, že postkoloniálnym krajinám chýbali vlastní odborníci. Konkrétne Alžírsko malo v období vyhlásenia nezávislosti „iba jedného alžírkeho architekta. Vláda musela preto poveriť zahraničných architektov a projektantov vývojom a realizáciou nových projektov“.⁶

Československí experti v Alžírsku a v ďalších afrických krajinách⁷ pracovali vo viacerých oblastiach. Vývoz projektových prác sa obecné viazal najmä na oblasť hutníctva a ťažkého strojárstva. Popri projektantoch tu boli lekári, zdravotné sestry, chemici... Pôsobenie architektov a urbanistov sa rozvinulo v Alžírsku v období sedemdesiatych a osemdesiatych rokov⁸ a podľa doterajšieho výskumu v tejto perióde tu pôsobilo niekoľko desiatok architektov a inžinierov z viacerých slovenských projektových ústavov. V našom príspevku sa pokúsime bližšie prezentovať niektoré z ich misií.

Francúzske Alžírsko – geografický a historický kontext

Severné územie Afriky bolo dlhodobo súčasťou veľkých impérií. Až sem siahala Rímska a neskôr Byzantská ríša, ktoré tu zakladali svoje sídla. Od 7. storočia územie vojensky ovládli Arabi a tento región nazvali al-Maghrib al-Kabir (Veľký Maghrib). V priebehu stredoveku tu vybudovali mestá ako Tripolis, Alžír, Oran alebo Tunis, ktoré sa rozrástli do veľkých rozmerov a dnes sú súčasťou rozsiahlych metropolitných oblastí.⁹

Identitu súčasných alžírskych miest tvorí osnova historickej štruktúry, do ktorej vstupovali ďalšie vrstvy. Boli to stavebné zásahy počas nadvlády Osmanskej ríše¹⁰ a neskôr, v priebehu 19. storočia aktivity francúzskych koloniálnych vojenských inžinierov a napokon v 20. storočí koncepcie francúzskych, alžírskych a iných európskych urbanistov.

Jedným z najväčších miest severného pobrežia je Alžír, ktorý oddávna udržiaval čulý obchodný styk s európskymi štátmi a zároveň s ostatnými regiónmi Afriky, odkiaľ sem smerovali obchodné cesty vrátane tých, ktoré prechádzali naprieč Saharou. Alžír má výnimočné geografické postavenie a aj vďaka nemu získal strategickú pozíciu silného rozvinutého mesta, o ktoré bol vždy veľký záujem. Dôvody tohto záujmu boli teda obchodné aj kultúrne, ale predovšetkým vojenské. Keď v roku 1830 Francúzsko zaútočilo na mesto Alžír, svoj postup pred svetom odôvodňovalo zámerom skončiť s pirátskymi skupinami, ktoré pochádzali aj z tohto regiónu. Skutočným dôvodom pre francúzsku inváziu však bola snaha získať nové koloniálne územia a obnoviť svoju pozíciu veľmoci po definitívnom ukončení napoleonskej éry. Spolu s armádou prišli do Alžíru aj mnohí prírodovedci, inžinieri a umelci, ktorí mali veľký záujem o štúdium pre Európu málo známeho a exotického sveta. Dobové zdroje tvrdia, že počas úvodnej invázie sem prišlo viac vedcov a umelcov než vojenských veliteľov na čele armády. Faktom však zostáva, že išlo jednoznačne o vojenskú koloniálnu

inváziu sprevádzanú silnými bojmi, ktoré ani po rokoch neustávali a znovu a znovu sa roznechovali ako prejav vzdoru proti cudzej nadvláde.

Francúzska kultúra, stavebné inžinierstvo a architektúra zanechali v Alžírsku výraznú stopu. V mnohých oblastiach bol tento vplyv pozitívny a špecifickým spôsobom sa prejavil na formovaní alžírskych miest aj na celkovom obraze krajiny. Od polovice 20. storočia však opäť silnelo napätie, ktoré vyústilo do niekoľko rokov trvajúcich tvrdých bojov. Je to jedno z najtragickejších období v histórii oboch krajín, ktoré sa definitívne skončilo až začiatkom šesťdesiatych rokov. V roku 1962 bola vyhlásená nezávislá alžírka republika a po 130 rokoch sa tak uzavrela etapa francúzskej koloniálnej prítomnosti v krajine. O dva roky neskôr vznikla Alžírka ľudovodemokratická republika. Od tohto momentu sa začali prejavovať zahraničné aktivity, v ktorých dominovali európske socialistické štáty. Do severoafrických krajín prichádzali experti z rôznych odborov a medzi nimi aj sovietski poradcovia, z čoho bolo zrejmé, že v danom regióne sa chce etablovať nová veľmoc a vybudovať si tu oblasť svojho vplyvu.

Urbanistický vývoj Alžíra v koloniálnom a postkoloniálnom období

História a politický vývoj v krajine sa prirodzene premietli do charakteru jej urbanistickej štruktúry.

Skôr ako sa budeme venovať pôsobeniu slovenských architektov v Alžíri, je vhodné poukázať na urbanistický vývoj, ktorým mestá v Alžíri prešli, a ozrejmiť tak kontext, do ktorého naši architekti prišli a v akom prostredí pôsobili. Urbanistický vývoj Alžíra počas francúzskej koloniálnej vlády bol poznačený jej vplyvom. Prešiel obdobím vojenského plánovania, obdobím formovania európskeho mesta, transformáciou historických štruktúr i extramurálnej expanzie, podmienenej masívnou migráciou obyvateľov z vidieka.¹¹

Tradičná urbánna štruktúra Alžíra – Kasba

Keď Francúzi v roku 1830 okupovali Alžír, našli husto zastavené opevnené mesto, rozprestierajúce sa na strmých svahoch nad Stredozemným morom. Morfológia terénu a zástavby vytvárala veľkolepý amfiteáter s pôsobivou masou bielych kubických obytných štruktúr pretkaných množstvom minaretov, kupol a verejných budov.¹²

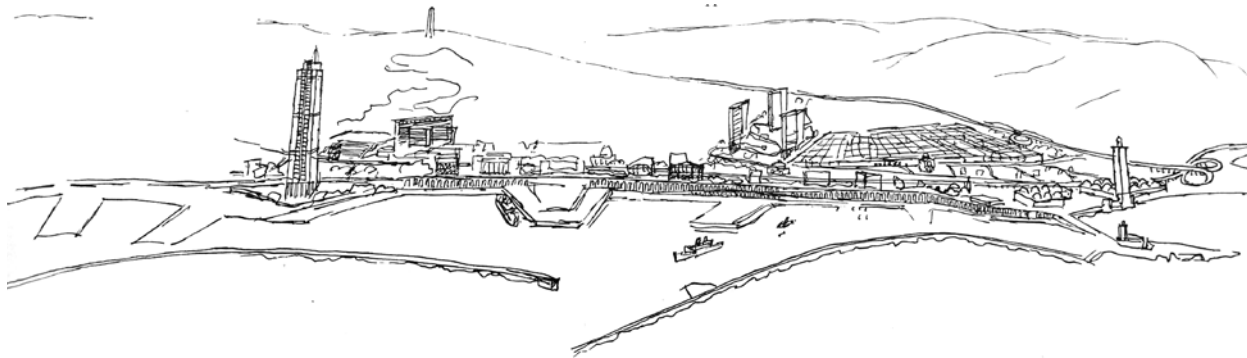
Urbanistická štruktúra Kasby zhmotňovala kultúrnu, politicko-náboženskú a ekonomickú charakteristiku spoločnosti, založenú na hierarchickom členení. Pozostávala z dvoch základných zón – súkromnej a verejnej, plne v súlade s predstavou André Raymonda o „verejných“ a „súkromných“ mestách.¹³ Verejná časť mesta bola umiestnená v spodnej časti Alžíra a predstavovala administratívnu, vojenskú a obchodnú štvrť, doplnenú o luxusné domy vyššej spoločenskej triedy. Táto oblasť bola charakteristická syntézou východných a západných vplyvov.¹⁴ „Súkromná“ – obytná časť mesta bola situovaná v tzv. hornej časti mesta, pričom bola členená na približne päťdesiat menších komunít.¹⁵ Uvedené členenie Kasby sa v rôznych formách prejavilo i v neskôr realizovaných transformačných a rozvojových projektoch.

Štruktúra a fungovanie spoločnosti sa premietali i do siete ulíc, založených na hierarchii. Ulice dolného mesta predstavovali vyššiu kategóriu verejných priestorov. Boli plné života. Lemovali ich obchody, kaviarne, verejné a cirkevné budovy. Nižšou kategóriou boli priečne ulice prepájajúce „horné a dolné mesto“. Zabezpečovali účinnú komunikáciu medzi verejnou a súkromnou časťou Alžíru. Najväčšiu, ale pritom najnižšiu hierarchickú kategóriu tvorili úzke, nepravidelné, často slepé „susedské“ ulice. Tie odzrkadľovali introvertný spôsob života, charakteristický pre tradičný arabský svet. Zabezpečovali súkromie rodiny, podporené uzavretosťou vymedzujúcich fasád.¹⁶ Osobitý typ priestorov vytvárala spojená strešná rovina, ktorá rovnako zabezpečovala vysokú mieru súkromia. Systém ulíc a charakter strešnej roviny bol zhmotnením rodovej diferenciácie. Vrchné priestory a dvory patrili ženám, ulice mužom.¹⁷

Kompaktná a uzavretá forma zástavby prirodzene reagovala i na klimatické podmienky Alžírka.

Vplyvy moderny v období kolonializmu

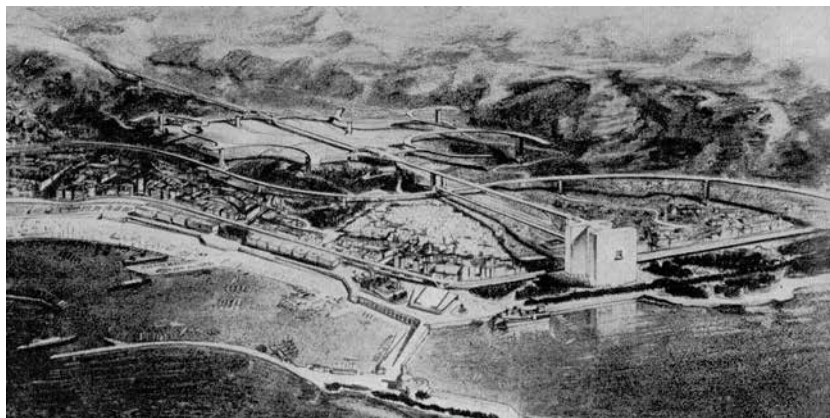
Prvý francúzsky zákon o „urbanizme“ z roku 1919 je možné považovať za počiatok moderného urbanizmu. Inicialoval tvorbu územného plánu pre každé väčšie mesto, ktorého cieľom mala byť regulácia jeho rastu a skrášlenie. Významnú úlohu pri formulovaní princípov mestského rozvoja v metropolitnom Francúzsku predstavovali poznatky získané z plánovacích postupov realizovaných vo francúzskych kolóniách. Kolónie sa tak stali laboratóriami moderného plánovania. Alžír i napriek tomu, že predstavoval popredné francúzske koloniálne mesto, skutočným laboratóriom

LE CORBUSIEROVE NÁVRHY PRE ALŽÍR: DOPRAVNÝ PLÁN (HORE) A PRIESTOROVÝ PLÁN (DOLE)

LE CORBUSIER'S DESIGNS FOR ALGIERS: TRAFFIC PLAN (ABOVE) AND SPACE PLAN (DOWN)

Zdroj Source: ref. 20 (hore), ref. 21 (dole)

dovtedy nebol. Jeho dovtedajší vývoj pod francúzskou nadvládou bol skôr poznačený rozhodnutiami ad hoc s mnohými chybami. Práve tie malo napraviť systematické plánovanie.

Otom princíпов mestského koloniálneho urbanizmu, ktorý mal vplyv i na rozvoj Alžíra, bol Hubert Lyautey (generálny guvernér Maroka v rokoch 1912 až 1925). Presadzoval koncepciu rozmanitosti, ktorá mala zabezpečiť spolunažívanie obyvateľov z rôzneho sociálneho a kultúrneho prostredia. Staval na zachovaní tradičnej mediny a súčasne na budovaní samostatných moderných mestských častí pre európske obyvateľstvo. Tento koncept podporil i Medzinárodný kongres o urbanizme v kolóniách, ktorý sa konal v roku 1931 v Paríži. Premietol sa i do prvého územného plánu Alžíra od Henriho Prosta, Reného Dangera a Moricea Rotivala, schváleného roku 1931.

Alžír bol úzko spätý aj s veľkorysími koncepciami Le Corbusiera. Ten ho vnímal ako „francúzske hlavné mesto Afriky“, čo prezentoval vo svojich spisoch a kresbách. Jeho dominantné postavenie na africkom kontinente a spätosť s Francúzskom vyjadril osou od Le Havre cez Paríž, Marseille, Stredozemné more po Alžír a ďalej smerom do Afriky.¹⁸

Le Corbusier vo svojich projektoch pre samotný Alžír (od roku 1931 do roku 1942) staval na hore uvedenej dvojpólovosti. Na predpísanej politike ochrany kultúrneho dedičstva historického mesta Kasba a na myšlienke moderného európskeho mesta, ktoré sú od seba dôsledne oddelené, priestorovo i hierarchicky vizuálne.¹⁹

Modernistický princíp plánovania sa premietol v Alžíri i do konceptov sociálneho bývania. Prvé komplexy sociálneho bývania, ktoré boli postavené pre Európanov v rokoch 1925 až 1933,²² sa stali súčasťou trendov rozvoja alžírskych miest. Pre nízko nákladové bývanie sa vypracovali nielen právne predpisy, ale pozornosť sa venovala aj otázkam životného štýlu či kultúrnych rozdielov a ich priemetu do architektonických a urbanistických foriem.

Počas tridsiatych rokov 20. storočia boli však v tomto duchu realizované len tri projekty obytných súborov, v duchu modernizmu s prvkami „arabizácie“. V rámci racionálnej uličnej mriežky sa organizovala výstavba domov s vnútornými nádvoriami a uzavretými uličnými fasádami. Spojivom modernistických a domácich tradícií bola puristická biela farba. Tento trend, ktorý nadväzoval na tradičnú architektúru, však nahradila univerzálnejšia architektúra a výstavba masívnej bytovej výstavby medzi rokmi 1954 až 1962.²³

Postkoloniálny územný rozvoj Alžíra

Pre kontext pôsobenia slovenských architektov v Alžíri je vhodné ozrejmiť jeho urbanistický vývoj v postkoloniálnej etape. Po období vyhodnocovania koloniálneho vplyvu a hľadania optimálnych rozvojových modelov vychádzajúcich z miestnej identity a architektúry dochádza k ďalšej vlne aplikácie globálnych vzorov. Tie sa viazali na politický vývoj v krajine. Pôsobenie našich architektov sa viazalo najmä na socialistické obdobie rozvoja (sedemdesiate roky) a na prechodné obdobie (osemdesiate roky).²⁴

I napriek prehodnocovaniu koloniálneho vplyvu, počas ktorého sa v Alžíri aplikovali aktuálne urbanistické trendy na úkor tých tradičných, modernita zohrávala v mestskej politike nového Alžírskia dôležitú úlohu. Predstavovala prejav sebadôvery svojbytného štátu.

I preto po získaní nezávislosti prvá etapa urbanistických aktivít (roky 1962 až 1968) kontinuálne nadviazala na koloniálne obdobie. Nová administratíva akceptovala pôvodné urbanistické koncepty a plány. Ich spracovaním však poverila už iné tímy. V tomto období sa začala venovať veľká pozornosť výskumu. Ten bol zameraný najmä na sociologické analýzy, viazané na susedstvá a tradičné formy bývania. V druhej etape vývoja (po roku 1968) sa však od tohto trendu ustúpilo a štátna správa sa zamerala výlučne na rozvoj. Prím zohrávala výstavba. Jej plánovanie mala na starosti od roku 1968 stála komisia Comité d'Etude et d'Organisation du Grand Alger (COMEDOR). Zásadným problémom Alžírskia v tomto období bol totiž akútny nedostatok bytov, spôsobený najmä migráciou obyvateľov z vidieka, ako aj nevyhovujúce bytové podmienky vo veľkej časti existujúcich obytných štruktúr.²⁵

Územné plány mesta vypracované po roku 1968 nadväzovali na princípy koloniálnych rozvojových schém. Tie situovali rozvoj bývania do oblasti „výšin“ a vybavenosť do pobrežného pásma. Aplikoval sa tak princíp „horného a dolného“ mesta, avšak v regionálnej dimenzii. Nový rozvoj mesta bol založený na systéme satelitných sídel doplnených o hospodárske a sociálne funkcie. Mal zachytiť obyvateľov prichádzajúcich z vidieka na jeho okrajoch, a tak zamedziť živelný rast mesta. Samotný Alžír, jeho jadrové mesto malo plniť najmä „politicko-správne a vzdelávaco-kultúrne funkcie“.²⁶ Tento model organizácie mestských štruktúr, charakteristický pre tradičný Alžír, pri aplikácii vo veľkej mierke predstavoval značný prevádzkový problém.

Ústredným cieľom všetkých rozvojových stratégií a územno-plánovacích koncepcií bol rozvoj obytných štruktúr. Rozvoj bývania sa realizoval cez koncepciu Z.H.U.N. (zone d'habitat urbaine nouvelle – nová mestská sídlisková zóna). Tá vychádzala z mechanizmu plánovania, ktorý sa uplatňoval na konci päťdesiatych rokov, tzv. ZUP (zóny urbánnej priority).²⁷

Výstavba veľkých obytných súborov sedemdesiatych rokov využívala už výhody prefabrikácie, ktorá vniesla do procesu výstavby efektívnosť. Štandardizácia stavebných prvkov a materiálov však súčasne predstavovala zhoršenie kvality a uniformitu stavieb a prostredia, typickú i pre naše panelové sídliská.

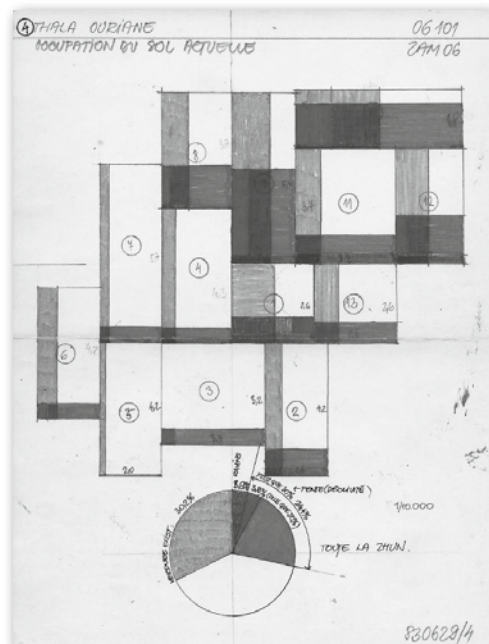
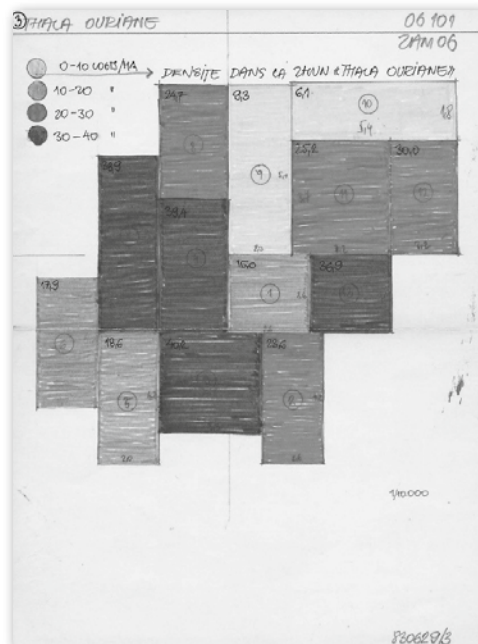
Pre socialistickú éru budovania Alžírskia je okrem množstva projektov zameraných na výstavbu nových sídlisk charakteristická aj výstavba veľkých priemyselných komplexov, objektov vyššej vybavenosti (najmä univerzít, nemocníc, vládnych inštitúcií, športovísk), ako aj obnova pamiatok.

Svoju pečať Alžíru v tomto období v tlačili takí významní architekti ako Oscar Niemeyer, Kenzo Tange, Skidmore a Fernand Pouillon či Ricardo Bofill. Najväčší vplyv na obraz hlavného mesta mal Oscar Niemeyer, ktorý sa podieľal na budovaní mnohých veľkých projektov, ako boli univerzity (Bab Ezzouar a Právnická fakulta Ben Aknoun) či Olympijský komplex 5. júla. Tie pomáhali mestu v jeho zviditeľňovaní sa.

Od prelomu sedemdesiatych a osemdesiatych rokov pôsobili v Alžírsku aj slovenskí architekti a urbanisti, ktorí sa zapojili predovšetkým do prípravy nových obytných štvrtí, ale pracovali aj na urbanistických štúdiách centier alžírskych miest, respektíve celých mestských sídel. Projektové tímy zo Slovenska pracovali v mestách Bejaia, Blida, Bouira, Constantine, Setif a ďalších, kde spracovávali urbanistické štúdie a územno-plánovaciú dokumentáciu. Od roku 1983 pracovali aj na príprave smerného územného plánu Veľkého Alžíra.

Misia slovenských architektov v alžírskych mestách – niekoľko vybraných príkladov z pätnásťročného obdobia

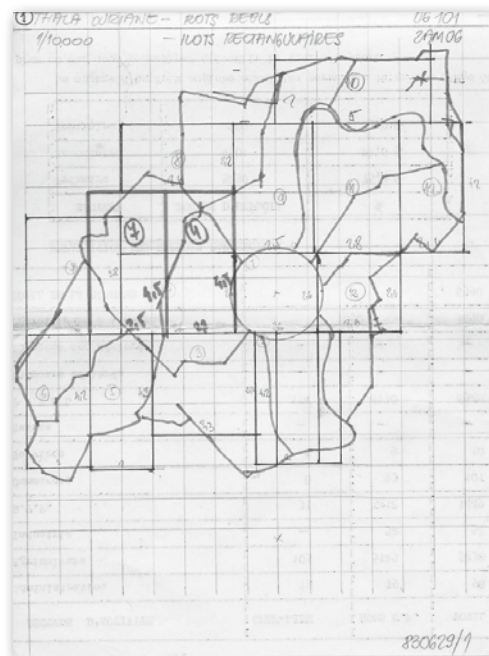
Pracovné pobyty architektov a inžinierov, ktorí prichádzali do Alžírskia zo slovenských projektových ústavov, začínajú svoje datovanie v roku 1976. V priebehu sedemdesiatych a osemdesiatych rokov

**SCHEMATICKÉ KRESBY:
OVEROVANIE NÁROČNÉHO
TERÉNU A JEHO PRACOVNÁ
TRANSFORMÁCIA NA PRAVOUHÝ
SYSTÉM ORGANIZÁCIE ZÓNY;
ANALÝZA POČTU BYTOV NA
HEKTÁR; ANALÝZA INTENZITY
ZASTAVANIA ÚZEMIA.
URBANISTICKÁ ŠTÚDIA Z.H.U.N.
THALA OURIANE, BEJAIA, AUTOR
VLADIMÍR ZÁBORSKÝ, 1983**

**SCHEMATIC SKETCHES:
VERIFICATION OF DIFFICULT
TERRAIN AND ITS WORKING
TRANSFORMATION INTO A
RIGHT-ANGLED SYSTEM OF
ORGANISATIONAL ZONES;
ANALYSIS OF NUMBER OF
RESIDENTIAL UNITS PER HECTARE;
ANALYSIS OF INTENSITY OF LAND
DEVELOPMENT. URBANISTIC STUDY
FOR THE Z.H.U.N. THALA OURIANE,
BEJAIA, AUTHOR VLADIMÍR
ZÁBORSKÝ, 1983**

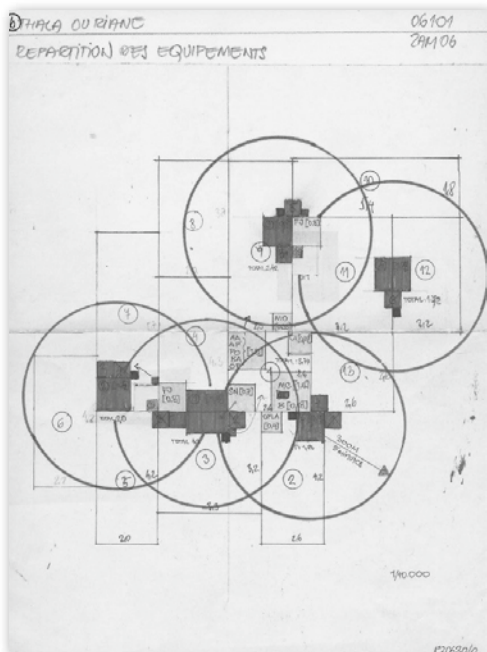
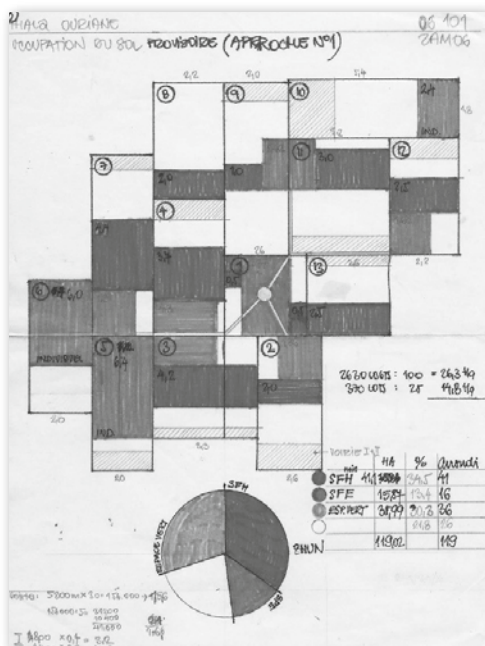
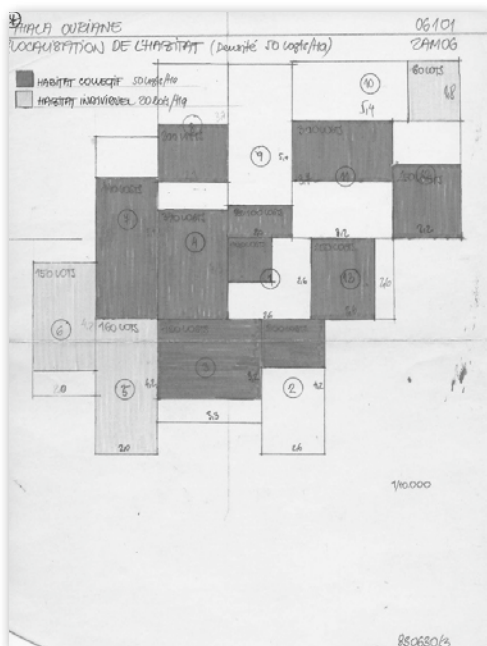
Zdroj Source: archív Vladimíra
Záborského

sa tu vystriedalo niekoľko projektových tímov architektov a odborných projektantov, ktorí pôsobili v mestách nachádzajúcich sa hlavne v severnej časti krajiny nazývanej aj Algérie Méditerranée.

Domovskými ateliérmi slovenských expertov boli hlavne URBION (Štátny inštitút urbanizmu a územného plánovania), ŠPTÚ (Štátny projektový a typizačný ústav), Stavoprojekt a iné projektové ústavy v Bratislave, Nitre, Banskej Bystrici a ďalších mestách. Architekti a inžinieri zostali aj v čase svojho alžírskoho pobytu zamestnancami týchto firiem. Počas svojej približne 3-ročnej, prípadne aj dlhšej misie pôsobili ako experti v alžírskych spoločnosti, ktorá uzatvárala so slovenskými projektovými ústavmi bilaterálne zmluvy o spolupráci. Organizačné a zmluvné záležitosti mala na Slovensku na starosti spoločnosť Hydroconsult a na alžírskych strane spoločnosť C.A.D.A.T.²⁸

Samotná misia našich architektov v Alžírsku sa začala v auguste 1976 v rámci firmy C.A.D.A.T., konkrétne v meste Setif. Prvú skupinu tvorili architekti Ján Strcula, Ľudovít Režucha a Vladimír Bahna. Bezpodmienečnou požiadavkou na členov prvej skupiny bola aktívna znalosť francúzštiny

SCHEMATICKÉ KRESBY: POSTUP PRI LOKALIZÁCI A DIMENZOVANÍ OBČIANSKEJ VYBAVENOSTI VRÁTANE DOCHÁDZKOVÝCH VZDIALENOSTÍ; ANALÝZA ROZMIESTNENIA ZÁSTAVBY OBYTNÝCH OBJEKTOV; PREDBEŽNÁ ANALÝZA INTENZITY ZASTAVANIA ÚZEMIA. URBANISTICKÁ ŠTÚDIA Z.H.U.N. THALA OURIANE, BEJAIA, AUTOR VLADIMÍR ZÁBORSKÝ, 1983

SCHEMATIC SKETCHES: PROCEDURE FOR LOCALISING AND SCALING PUBLIC FACILITIES INCLUDING COMMUTING DISTANCES; ANALYSIS OF POSITIONING OF RESIDENTIAL STRUCTURES; PRELIMINARY ANALYSIS OF INTENSITY OF LAND DEVELOPMENT. URBANISTIC STUDY FOR THE Z.H.U.N. THALA OURIANE, BEJAIA, AUTHOR VLADIMÍR ZÁBORSKÝ, 1983

Zdroj Source: archív Vladimíra Záborského

(od tejto striktnnej požiadavky sa v neskoršom období upustilo a do Alžíriska cestovali aj architekti a projektanti, ktorí neovládali francúzštinu). Úvodná architektonická skupina sa neskôr rozšírila o architekta Igora Švantnera, o dopravných inžinierov z URBION-u a o niekoľkých ďalších členov tímu. Celá skupina pracovala na územných plánoch sídelných útvarov a obytných zón podľa francúzskej metodiky a požiadaviek na územné plánovanie. Architekti Bahna a Režucha spolu s viacerými stavebnými inžiniermi v neskoršom období pôsobili aj na inom pracovisku v Mostaganeme.²⁹

V roku 1977 prišli do Alžíriska ďalší architekti a urbanisti. Bol medzi nimi aj bratislavský architekt a urbanista Peter Beňuška.³⁰ Spolu so svojim projektovým tímom sa venoval aktualizácii viacerých master plánov alžírskych miest, medzi ktorými môžeme menovať Khenchela (1977), Batna (1978), Ain Beida (1979), pričom pracovali aj na návrhoch obytných zón Z.H.U.N. v mestách Khenchela, Batna, Constantine a ďalších.³¹ Projektový tím používal pri svojej práci územno-plánovaciú metodiku, ktorá bola štandardná v prostredí URBION-u. Jedným z pracovných postupov, ktoré sa

uplatňovali v tom čase v alžírskom prostredí a následne sa preniesli aj na Slovensko, bolo využívanie leteckých ortofotografií pri spracovaní prieskumov a územno-plánovacej dokumentácie.

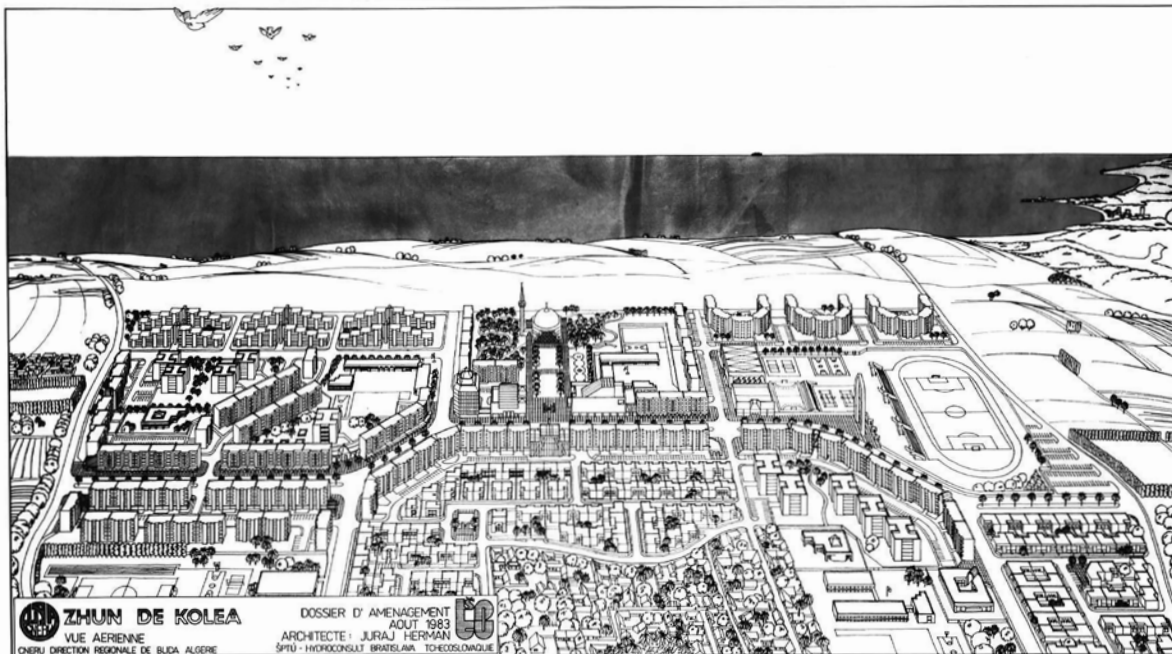
O niečo neskôr, v roku 1979, pricestoval do Alžírsku aj architekt Milan Beňuška,³² ktorý počas svojej misie pôsobil v meste Bejaia v polohe vedúceho projektového tímu. Ako uvádza člen tejto skupiny architekt Vladimír Záborský, v tíme pracovali architekti a urbanisti Milan Beňuška, Ľudovít Jankovič, Štefan Mráz, Peter Nahálka a Vladimír Záborský. Ďalej tam boli dopravní inžinieri Miroslav Bartek a Pavel Kirchmayer a demograf Ursini z URBION-u Banská Bystrica. Členom skupiny bol aj projektant vodovodu a kanalizácie Antonín Mrázik, projektant elektrických rozvodov Ján Mieres, geodet Stanislav Brieška (mimo URBION-u) a stavebný dozor pre priemyselnú zónu Bejaia, ktorým bol Pavol Majerovič. Skupina desiatich projektantov z URBION-u začala svoju činnosť v septembri 1979. V rámci technickej pomoci mala vypracovať územnoplánovaciú dokumentáciu pre veľký územný celok tvorený administratívnym územím kraja (wilaye) Bejaia a ďalšie plány a štúdie. Architekt Milan Beňuška v korešpondencii s kolegami na bratislavskom URBION-e píše o sídlach, ktorým sa venovali, a uvádza, že „išlo aj o menšie mestečká, alebo dokonca dediny, všetky ale vykazovali prudký rast obyvateľstva a veľké percento rozptýleného osídlenia. A predovšetkým, nachádzali sa v náročných a zložitých terénoch“.³³

Zmluva medzi Hydroconsultom a jeho alžírskym partnerom bola postavená tak, že náplň práce určovala spoločnosť C.A.D.A.T. Ako uvádza člen tímu Vladimír Záborský, v niektorých prípadoch požadovala alžírsku firmu od slovenských inžinierov a urbanistov finálny produkt len v podobe urbanistickej ekonómie a vo forme návrhu primárnych a sekundárnych sietí (cestné komunikácie, vodovod, splašková a dažďová kanalizácia) pre obytné a priemyselné zóny. Jedným z projektov, ktorým sa venovala v danom období tvorivá skupina sídliaca v meste Bejaia, bola obytná zóna Z.H.U.N. Sidi Aich, na ktorej urbanisti pracovali v rokoch 1979 – 1980. Séria náčrtov z návrhu novej obytnej zóny Z.H.U.N. Thala Ouriane v meste Bejaia, ktoré sú z roku 1983, je ilustráciou pracovnej metódy, v rámci ktorej si architekt Záborský overoval priestorové vzťahy v budúcej obytnej zóne. Ako sám uvádza v poznámkach a komentároch k tomuto zadaniu, vo svojich náčrtoch analyzoval predovšetkým náročnú morfológiu terénu a následne vzťahy jednotlivých funkcií v navrhovanom obytnom súbore.

V roku 1981 prišiel do mesta Blida architekt Ilja Skoček st.³⁴ so svojimi bratislavskými kolegami. O možnosti vycestovať do Afriky ho informoval architekt Ján Strcula, ktorému v tom čase pomáhal obhajovať autorské práva pri jednom z jeho bratislavských projektov. Pre frankofónneho architekta Skočka, tak ako pre ďalších jeho kolegov, to bola výzva. Spolu s architektom Skočkom pricestovali do Alžírsku architekti Ivan Spiška, Ján Polášek, Juraj Hermann, Oldo Černý a ďalší. V Alžírsku pracovali predovšetkým na urbanistických témach. Venovali sa štúdiám mestských centier a príprave nových obytných súborov.³⁵ Architekti často pracovali na vlastných návrhoch individuálne, nebola to teda typická tímová práca, pri ktorej by vznikali zmiešané kolektívy domácich a zahraničných architektov.

Podľa skúseností architekta Skočka vedenie projektového ústavu CNERU sa opakovane vracalo k téme jednotlivých miest. Pokračovalo sa v analýzach a spracovávali sa ďalšie alternatívne štúdie. Môžeme sa dnes len domnievať, či išlo o hľadanie optimálnejších priestorových vzťahov v intenzívne sa rozvíjajúcich mestách, alebo vedenie ústavu vytváralo nové príležitosti na prácu a generovalo ďalšie zákazky. Ako ukazujú súčasné letecké ortofotografie, napriek tomuto alternatívne preverovaniu, alebo práve vďaka nemu, viaceré urbanistické štúdie sa dostali po skončení misie slovenských architektov do ďalšej projektovej etapy. Na ich podklade sa zrealizovali v neskoršom období niektoré architektonické intervencie do mestských centier, alebo nové obytné štvrte. Jedným z takých príkladov je Z.H.U.N. de Kolea, obytná skupina, pre ktorú nakreslil urbanistickú štúdiu architekt Juraj Hermann v roku 1983. Na aktuálnej ortofotografii mesta Kolea je čitateľný urbanistický koncept tejto obytnej štvrte, ktorá bola z veľkej časti zrealizovaná podľa úvodnej štúdie Juraja Hermanna. Výstavba však odvtedy pokračuje ďalej a postupne vyplňa aj miesta, na ktorých bola plánovaná len nízka zástavba, alebo sa nemali urbanizovať vôbec.³⁶ Nová výstavba teda pohlcuje aj voľné územia, na ktorých boli navrhnuté zelené plochy. Podobný proces dnes zaznamenávame aj v bratislavskom Ružinove, alebo aj v ďalších slovenských sídliskách zo šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov.

Už v období pobytu slovenských architektov sa prejavovali v Alžírsku symptómy neúprosnej urbanizácie, ktorá začala pohlcovať aj úrodné územia a svieže prírodné plochy nížinnej krajiny Mitidja,³⁷ tá sa odvtedy dlhodobo zastavuje novou predovšetkým rezidenčnou výstavbou. Pohlcuje

**OBYTNÝ SÚBOR Z.H.U.N. DE KOLEA,
VTÁČIA PERSPEKTÍVA OBYTNEJ
ŠTVRTE, AUTOR JURAJ HERMANN,
1983**

RESIDENTIAL COMPLEX Z.H.U.N.
DE KOLEA, BIRD'S EYE PERSPECTIVE
OF RESIDENTIAL DISTRICT, AUTHOR
JURAJ HERMANN, 1983

Zdroj Source: archív Juraja Hermanna

sa tým výnimočná prírodná oblasť, ako aj krajinárske koncepty, ktoré tu realizovali francúzski inžinieri v 19. storočí a v prvej polovici 20. storočia. Alžírsko za ostatných približne sto rokov zažilo obrovský nárast populácie a to je zásadný dôvod, pre ktorý neustále napreduje intenzívna urbanizácia miest prerastajúca do prírodnej krajiny obklopujúcej nové mestské štvrte.

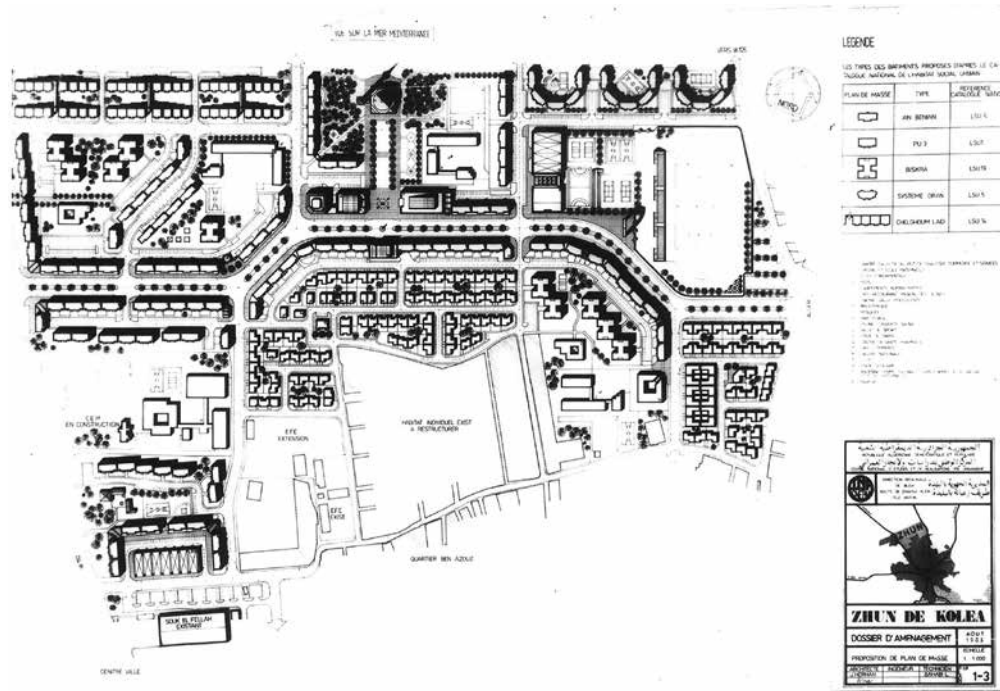
Začiatkom osemdesiatych rokov 20. storočia sústreďovalo vedenie CNERU svoju pozornosť na úpravu mestských centier a na dostavbu území, ktoré sa nachádzali v ich bezprostrednom susedstve. Od slovenských expertov vedenie ústavu požadovalo predovšetkým priestorové koncepcie s dôrazom na situovanie nových funkcií do existujúcej štruktúry. Jednou z takýchto štúdií zameraných na centrálnu mestskú oblasť bol urbanistický návrh pre mesto Blida ležiace pri úpätí Atlasu. Pri skúmaní aktuálnej ortofotomapy konštatuje architekt Skoček, autor štúdie z roku 1981, že v pôvodnej štruktúre centra mesta sú zrealizované intervencie v zmysle jeho urbanistického konceptu. Neďaleko hlavného štvorcového námestia, na jednej z ulíc vychádzajúcich z tohto ústredného priestoru, bolo v roku 1981 navrhnuté ďalšie menšie námestie s divadelnou budovou. Dnešná letecká fotografia ukazuje na tomto mieste objekty občianskej vybavenosti označené ako business centrum, ktoré obsahujú aj kongresové a kultúrne sálové priestory. Návrh umiestneniaestskej vybavenosti aj s verejným zhromažďovacím priestorom sa zrealizoval síce v modifikovanej podobe, ale jeho postavením sa naplnilo lokalizovanie objektov s kultúrnou a spoločenskou funkciou v centrálnejestskej polohe. Architekt Skoček sa zúčastnil aj na príprave rozvojového plánu pre mesto El Arba, kde navrhoval urbanistický koncept novej výstavby a zásahov do existujúcejestskej štruktúry, pričom sa venoval aj výškovej regulácii mesta. Jeho návrh kládol dôraz na stabilizovanie maximálnej štvorpodlažnej nivelety zástavby, ktorá je charakteristická pre mestá ležiace pod Atlasom. Táto výška mestského osídlenia sa výrazne podieľa na tvorbe jeho identity. Druhú paralelnú štúdiu v tom čase spracovali japonskí architekti, ktorí vytvorili víziu omnoho vyššej hladiny zástavby a svojim návrhom siahali do výšky 15 až 20 podlaží.³⁸

Po dominancii slovenských expertných tímov, ktoré prichádzali do Alžírsku z URBION-u a ŠPTU, vytvorila sa v roku 1982 ďalšia spolupráca na základe zmluvy medzi spoločnosťou Hydroconsult a bratislavským Stavoprojektom. V rámci tejto dohody vycestovali do Alžírsku architekti Ivan Görtler a Miroslav Takáč a miestom ich pobytu sa stalo východoalžírské mesto Annaba. Projektová skupina pôsobiaca v rámci inštitúcie CNERU sa postupne rozšírila o ďalších architektov a projektantov. Vedúcim skupiny bol Ivan Görtler a členmi tímu boli Eugen Šteflíček, Jaroslav Florek, Miroslav Takáč, Jozef Čižmár, Ján Špánik. Tím dopĺňali špecialisti z iných projektových organizácií (URBION Banská Bystrica, Hydroconsult, Stavoprojekt Nitra a Žilina). Annaba (po francúzsky *Bône*) je historicky významným mestom a dnes patrí medzi najpriemyselnejšie oblasti Alžírsku. Leží

**OBYTNÝ SÚBOR Z.H.U.N. DE KOLEA,
CELKOVÁ SITUÁCIA, AUTOR JURAJ
HERMANN, 1983**

RESIDENTIAL COMPLEX Z.H.U.N.
DE KOLEA, OVERALL SITUATION,
AUTHOR JURAJ HERMANN, 1983

Zdroj Source: archív Juraja Hermanna

**OBYTNÝ SÚBOR Z.H.U.N. DE KOLEA,
ORTOFOTOGRAFIA OBYTNEJ
ŠTVRTE, 2019**

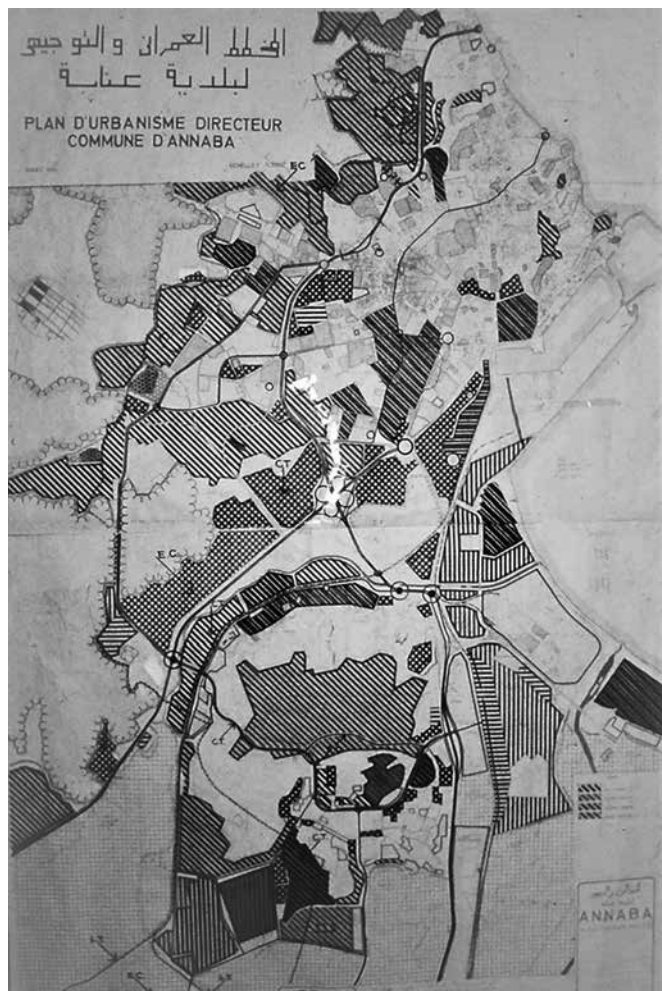
RESIDENTIAL COMPLEX Z.H.U.N.
DE KOLEA, ORTHOPHOTOGRAPHY
OF RESIDENTIAL DISTRICT, 2019

Zdroj Source: Google

na východnom pobreží Stredozemného mora, tesne pod východnou časťou Afrického atlasu, pod Seraidi s výškou 1080 m n. m. Urbanistický rozvoj mesta nastal už za čias francúzskej kolonizácie a intenzívne pokračoval aj v druhej polovici 20. storočia. Aj to bol jeden z dôvodov, ktorý spôsobil, že tím Ivana Gürtlera sa pomerne intenzívne venoval viacerým intervenciám v centre mesta. Zároveň sa zaoberal úpravami existujúcich štvrtí, alebo aj prípravou nových obytných zón Z.H.U.N. v mestských častiach Chaiba, El Bouni, El Hadjar a Sidi Amar.

Téma prestavby mestského centra sa objavovala ako aktuálne zadanie vo viacerých alžírskych mestách. Dôvodom bol intenzívny urbanistický rozvoj miest, do ktorých smerovala migračná vlna z vidieckych sídel, ktorá sa rozvinula najmä po roku 1963 po ukončení francúzskej koloniálnej prítomnosti. Nová politická situácia spôsobila aj opustenie a chátranie viacerých objektov v centrách miest, medzi ktoré patrili aj kresťanské kostoly.

Úprava centrálnych mestských oblastí figurovala aj v štúdiách a projektoch architektonického tímu, ktorý pôsobil v meste Bouira. Architekt Pavol Králik sa venoval práci na urbanistickej štúdii centra v meste Sour El Ghozlane, kde do pôvodnej hustej štruktúry zástavby vložil viacero nových

SMERNÝ ÚZEMNÝ PLÁN MESTA ANNABA, SPRACOVATEĽ URBANISTICKÝCH INTERVENCIÍ IVAN GÜRTLER A KOL., 1985

DIRECTIVE LAND-USE PLAN FOR THE CITY OF ANNABA, URBAN INTERVENTIONS PREPARED BY IVAN GÜRTLER AND TEAM, 1985

Zdroj Source: Archív Ivana Gürtlera

URBANISTICKÁ ŠTÚDIA PRESTAVBY CENTRA V MESTE SOUR EL GHOZLANE, AUTOR PAVOL KRÁLIK, SPOLUAUTOR ADAM HORODISKY, POLSKO, 1987

URBANISTIC STUDY FOR REBUILDING OF CITY CENTRE, SOUR EL GHOZLANE, AUTHOR PAVOL KRÁLIK, CO-AUTHOR ADAM HORODISKY, POLAND, 1987

Zdroj Source: archív Pavla Králika

funkcií. Jeho iniciatívou bolo aj umiestniť do areálu pôvodného kresťanského kostola funkciu kultúrneho centra. Kostol bol po skončení francúzskej koloniálnej éry opustený a nevyužíval sa na žiadnu funkciu. Architekt Králik hovorí, že viaceré opustené kostoly a ich areály sa využívali v tom období ako sýpky a skladové budovy. Jeho cieľom bolo využiť ho v centrálnej oblasti mesta na kultúrne účely a tým zachovať jeho architektonickú substanciu. Inak by bol objekt nahradený novou architektúrou.³⁹

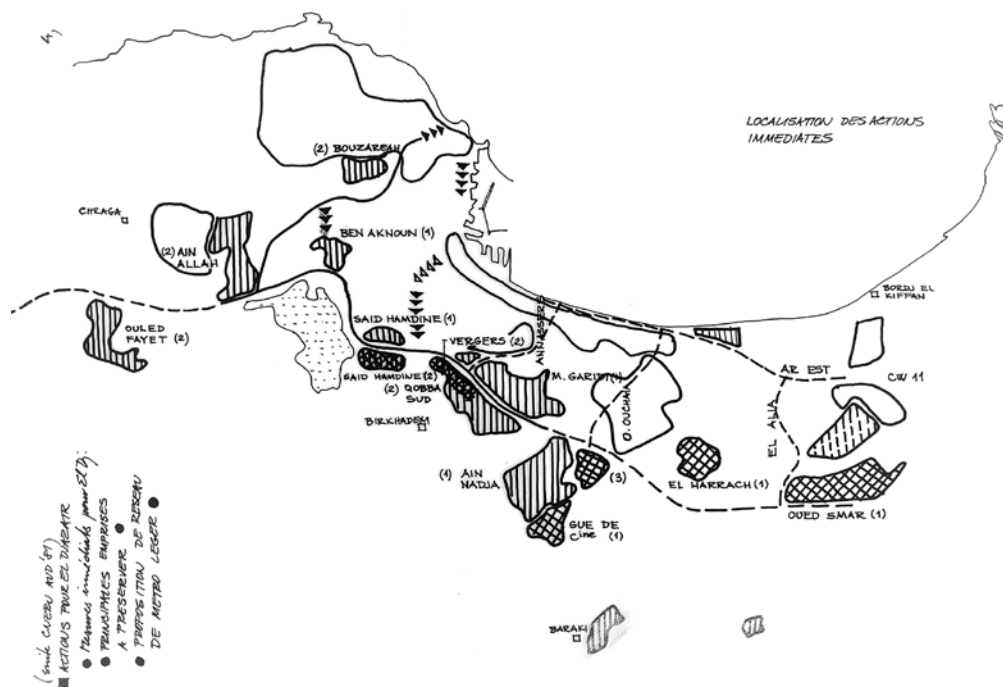
Veľký Alžír (Grand Alger)

V roku 1983 sa podarilo bratislavskému URBION-u získať vo výberovom konaní zmluvu na spracovanie prieskumov a podkladov pre smerný územný plán hlavného mesta Alžíra a jeho okolitej aglomerácie, ktorý sme už spomínali. Dôležitým argumentom, ktorý zohral svoju úlohu pri výbere spracovateľa, bol návrh URBION-u, ktorý obsahoval ústretovú ponuku, že analytickú prácu a zabezpečenie podkladov má záujem slovenská strana vykonať v spolupráci s alžírskymi kolegami.⁴⁰ Bol to iný postoj v porovnaní s francúzskou ponukou, ktorá požadovala v prípravnom procese hlavný výkon od alžírskych urbanistov. Po odsúhlasení slovenskej ponuky sformoval sa medzinárodný tím, v ktorom postupom času nepracovali len slovenskí a alžírski špecialisti, ale aj ďalší zahraniční odborníci. Podstatnú rolu v celom procese mala aj metodika spracovania prieskumov, ako aj samotného plánu. Architekt Milan Beňuška, ktorý viedol tím spracovateľov na začiatku celého procesu, uvádza vo svojej korešpondencii, že jeho predchádzajúce skúsenosti z Útvary hlavného architekta mesta Bratislavy a takisto z URBION-u mu veľmi pomohli pri práci na tomto smernom pláne. Išlo hlavne o metodiku, ktorá bola overená a štandardne používaná na Slovensku pri tvorbe viacerých smerných plánov.⁴¹ Po odchode Milana Beňušku pokračoval tím urbanistov a projektantov na príprave rozpracovaného smerného plánu. Medzi prioritami tímu bolo riešiť náročnú doprav-

KONCEPČNÝ NÁČRT K SMERNÉMU ÚZEMNÉMU PLÁNU VEĽKÉHO ALŽÍRA, AUTOR PETER BEŇUŠKA, PŘIBLIŽNE 1983

CONCEPTUAL FRAMEWORK FOR THE DIRECTIVE LAND-USE PLAN FOR GREATER ALGIERS, AUTHOR: PETER BEŇUŠKA, APPROXIMATELY 1983

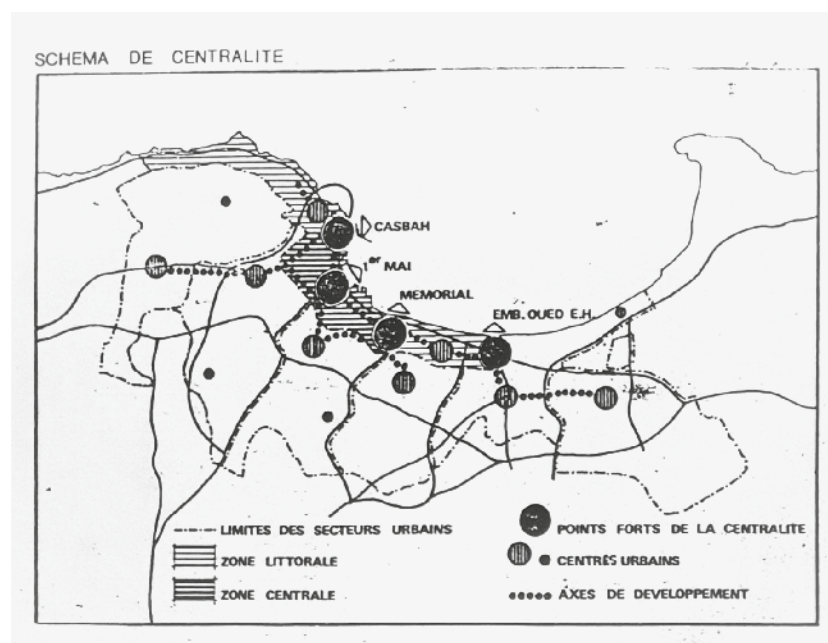
Zdroj Source: archív Petra Beňušku

SCHEMATICKÝ NÁČRT PRINCÍPU CENTRALITY Z OBDOBIA PRÍPRAVY SMERNÉHO ÚZEMNÉHO PLÁNU PRE VEĽKÝ ALŽÍR. MEDZINÁRODNÝ TÍM SPRACOVATEĽOV PLÁNU, PŘIBLIŽNE 1983

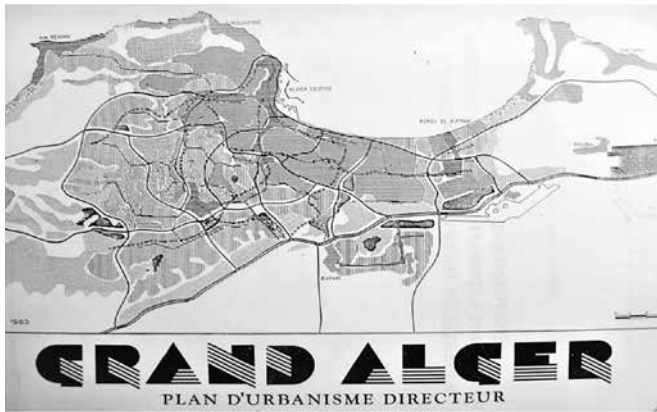
SCHEMATIC OUTLINE OF THE PRINCIPLE OF CENTRALITY FROM PREPARATION OF THE DIRECTIVE LAND-USE PLAN FOR GREATER ALGIERS. INTERNATIONAL PLANNING TEAM, APPROXIMATELY 1983

Zdroj Source: archív Petra Beňušku

nú situáciu a stanoviť rozvojové osi a územia pre novú výstavbu obytných štvrtí. Alžír ako aj iné mestá v okolitej aglomerácii zaznamenávali už dlhodobo prudký rast populácie, z čoho pramenila neustála veľká potreba výstavby obytných štvrtí.

V období rokov 1983 – 1986 bol členom a neskôr vedúcim pracovníkom expertného tímu pre nový smerný plán hlavného mesta architekt Peter Beňuška, ktorý vo svojich textoch a dobových grafických materiáloch podčiarkuje ideu *centrality*⁴² ako jednu z hlavných tém, ktorú rozvíjali spracovatelia smerného plánu Veľkého Alžíra. Sústreďovali sa pritom na definovanie viacerých centier hlavného mesta aj metropolitného územia ako prirodzených rozvojových jadier veľkej aglomerácie. Na túto tému sa sústredili členovia tímu už pri zabezpečovaní spomínaných prieskumov a podkladov, ktoré spracovávali s koncepčným ideovým zámerom.

VÝKRES Z DOKUMENTÁCIE SMERNÉHO PLÁNU VEĽKÉHO ALŽÍRA (PLAN D'URBANISME DIRECTEUR DU GRAND ALGER). PRIESKUMY A PODKLADY PRE TENTO PLÁN, AKO AJ JEHO VYPRACOVANIE ZABEZPEČOVAL MEDZINÁRODNÝ TÍM, KTORÉHO SÚČASŤOU BOLI SLOVENSKÍ URBANISTI A PROJEKTANTI. PLÁN BOL SCHVÁLENÝ ALŽÍRSKOU VLÁDOU V ROKU 1986.

BLUEPRINT FROM THE DOCUMENTATION OF THE DIRECTIVE PLAN FOR GREATER ALGIERS (PLAN D'URBANISME DIRECTEUR DU GRAND ALGER). RESEARCH AND DOCUMENTATION FOR THIS PLAN, AS WELL AS ITS PREPARATION, WERE ASSIGNED TO AN INTERNATIONAL TEAM THAT INCLUDED SLOVAK PLANNERS AND DESIGNERS. THE PLAN WAS APPROVED BY THE ALGERIAN GOVERNMENT IN 1986.

Zdroj Source: archív rodiny Milana Beňušku

Finálny návrh plánu Veľkého Alžíra schválila alžírskaa vláda v roku 1986. Účasť na príprave tohto smerného plánu hlavného mesta bola jedným z vyvrcholení odbornej územno-plánovacej práce slovenských urbanistov v severnej Afrike. Bol to pozoruhodný kontakt s rozsiahlym zadáním v špecifickom prostredí, ktoré si vyžadovalo účasť skúseného tímu z hľadiska metodického postupu aj projektovej erudície.

Záver

Je zrejme, že architekti a stavební inžinieri, ktorí pôsobili v Alžírsku necelé dve desaťročia od polovice sedemdesiatych rokov 20. storočia v úlohe slovenských, respektíve česko-slovenských expertov, vstúpili do mnohovrstvovej kultúrnej situácie. Podstatnú úlohu v čase ich pobytu zohrávala veľká potreba výstavby nových obytných štvrtí tak v hlavnom meste Alžír, ako aj v celej metropolitnej oblasti, ktorá ho obklopovala.

Rovnako ako v česko-slovenskom prostredí a všeobecnejšie na európskom kontinente, aj v Alžírsku sa pripravovala výstavba pomerne rozsiahlych obytných súborov. Slovenskí architekti pracovali predovšetkým na urbanistických štúdiách nových obytných zón, ktoré počas ich pobytu v Alžírsku nemali niekedy priame pokračovanie v ďalších stupňoch dokumentácie. Spätný pohľad na obraz dotknutých miest však ukazuje, že mnohé ich štúdie aj územnoplánovacia dokumentácia boli využité ako základ ďalšieho rozvoja urbánnych štruktúr a priestorov. V rámci prestavby mestských centier sa uplatnili idey z pôvodných plánov a možno v niečom modifikované, ale stále jasne čitateľné, sú prítomné v realizovaných intervenciách do organizmu mesta. Tento fakt potvrdzuje už viackrát vyslovenú tézu, že urbanistická tvorba je disciplínou, ktorej výsledky dostávajú reálne kontúry často až po niekoľkých desiatkach rokov.⁴³ Sú to behy na dlhé trate, ktoré majú svoje rovinaté aj kopcovité úseky a vyžadujú si dobrú kondíciu, fyzickú aj psychickú.

Podstatná časť príspevku je založená na metóde oral history. Táto forma kvalitatívneho výskumu „znamená, že každá výpoveď jednotlivca je považovaná za osobitnú hodnotu“, pričom kladie dôraz „na individuálne odlišnosti, osobné prežívanie, postoje“.⁴⁴ V jej centre je „jednotlivec, ktorý žije a koná na pozadí dejinných udalostí“.⁴⁵ V tomto kontexte mapovanie skúseností našich architektov v Alžírsku predstavuje zaujímavú konfrontáciu európskych modernistických trendov a postupov plánovania s diametrálne odlišnou stavebnou kultúrou, geografickým a sociálnym prostredím, navyše v období politických zmien.

Aktívne pôsobenie našich architektov v zahraničí tak predstavovalo i priamu spoluprácu s architektmi zo zahraničia. Ich zahraničná prax im umožnila navyše aj cesty po Európe a tým i zažitie aktuálnych špičkových architektonických realizácií „na vlastnej koži, čo je najslobodnejší a azda aj najvplyvnejší zo spôsobov poznania“.⁴⁶ V období socializmu s jeho obmedzenými možnosťami prenosu informácií, tak prinášali domov na Slovensko cenné praktické a odborné skúsenosti.

DOC. ING. ARCH.
LUBICA VITKOVÁ, PHD.
ING. ARCH. MICHAL BOGÁR

ÚSTAV URBANIZMU
A ÚZEMNÉHO PLÁNOVANIA
FAKULTA ARCHITEKTÚRY
SLOVENSKÁ TECHNICKÁ
UNIVERZITA, BRATISLAVA

Námestie slobody 19
812 45 Bratislava,
Slovensko

lubica.vitkova@stuba.sk
bogar.michal01@gmail.com

Text vznikol aj vďaka finančnej
podpore agentúry APVV
(projekt č. APVV- 18-0044).

This text was made possible through the
financial support of the agency APVV
(project no APVV- 18-0044).

- 1** OSMANI Karim Hadjri and Mohamed, 2008. The Spatial Development and Urban Transformation of Colonial and Post-Colonial Algiers. In: Elhestawy, Vasser: *Planning Middle Eastern Cities. An urban kaleidoscope in a globalizing world*. London. Routledge, s. 43.
- 2** CELIK, Zeynep, 1997. *Urban Forms and Colonial Confrontations. Algiers under French Rule*. Berkeley- Los Angeles-Oxford: University of California press, s. 182 – 183.
- 3** FROLKOVIČ, Pavol, 1982. K niektorým problémom vývozu projektových prác. *Projekt*. 24(9), s. 3.
- 4** Frolkovič, P., 1982, s. 3.
- 5** Frolkovič, P., 1982, s. 3. Pritom vývoz projektov nepatrí medzi rozhodujúce formy exportu. Rovnako podiel Slovenska v tomto segmente predstavoval len zlomok – 2 % z celoštátneho podielu vyvezených projektových činností.
- 6** DELUZ, Jean-Jackues, 1988. *L'Urbanisme et l'architecture d'Alger. Aperçu critique*. Alger-Liége: OPU/ P. Mardaga, s. 199.
- 7** Za zmienku stoja projektové práce pre Ľudovú republiku Kongo, ktoré v rokoch 1970 – 1973 realizoval Urbion v súčinnosti s Hydroconsultom, konkrétne: smerný územný plán prístavného mesta Pointe Noire (autori: M. Stuchlý, I. Móro – urbanizmus, V. Derevenec – vodné hospodárstvo, V. Trizma – doprava, J. Piecka – energetika) a schémy smerných územných plánov ďalších 13 centier regionálneho a okresného významu (autori za urbanizmus: M. Stuchlý, I. Móro). DÚŠEK, Anton, 1976. Práce Urbionu pre zahraničia. *Urbanita*. 13(2), s. 36 – 45. Prvým expertom zo Slovenska, ktorý vycestoval na pracovný pobyt do Alžírsku, bol pravdepodobne inžinier Martin Slaninka z Hydroconsultu Košice. V rokoch 1971 – 1976 pôsobil na Ministerstve verejných prác v Alžíri ako vodo-hospodársky expert, pričom jeho pobyt organizačne zabezpečila Polytechna Praha. V tomto období sa nadviazali aj prvé kontakty medzi firmou HYCO (Hydroconsult) a alžírskou spoločnosťou C.A.D.A.T. (Caisse algérienne d'aménagement du territoire), s ktorou prišiel do kontaktu Ing. Slaninka. Zdroj informácií: korešpondencia architekta Vladimíra Bahnu s autormi tohto príspevku, október 2019.
- 8** Ich pôsobenie bolo poznačené istým časovým posunom oproti vyhláseniu nezávislosti, ako v Alžíri, tak i v ďalších afrických krajinách, nakoľko odborníci boli ešte v šesťdesiatych rokoch potrební doma, na Slovensku.
- 9** Podrobnejšie informácie o histórii pozri v texte TRNOVEC, Silvester, 2018. Francúzske Alžírsko: genocída alebo šírenie civilizácie? *Historická revue*. 29(8).
- 10** Od 16. do 19. storočia ovládla územie severnej Afriky Osmanská ríša. Neexistoval tu samostatný štát s názvom Alžírsko. V regióne, ktorý bol pod kontrolou Turecka, pôsobili jeho správcovia. Tak to bolo aj v meste Alžír, na ktorého čele stál turecký dej. Mal veľkú kompetenciu a spravoval rozsiahle územie medzi Tuniskom a Marokom.
- 11** Osmani, K. H. and M., 2008, s. 29.
- 12** GAUTIER, Théophile, 1845. *Voyage pittoresque en Algérie*. Geneva. ed. M. Cottin, reprint 1973, s. 190.
- 13** Horné (súkromné) mesto nazývané al-Gabal alebo „hora“ a dolné (verejné) mesto, nazývané al-Wata alebo „pláne“. RAYMOND, André, 1984. *The Great Arab Cities in the 16th – 18th Centuries*. New York, New York University Press, s. 10.
- 14** RAVEREAU, André, 1989. *La Casbah d'Alger, et le site créa la ville. – Préface de Mostéfa Lacheraf*. Paris, Sindbad, 1989 s. 35 – 36.
- 15** Raymond, A., 1984, s. 35 – 36.
- 16** DEHO, Lamberto and PINI, Daniele, 1973. *Tipologia edilizia e morfologia urbana della Casbah di Algeri*. Parametro 17, s. 30.
- 17** Celik, Z., 1997, s. 182 – 183.
- 18** Le CORBUSIER, 1942. *Poésie sur Alger*. Parenthèses, (2015), s. 13.
- 19** CELIK, Zeynep, 1992. Le Corbusier, Orientalism, Colonialism. *Assemblage*. 17(4), s. 69 – 71.
- 20** CHOAY, Françoise, 1960. *Le Corbusier*. New York, George Braziller, Inc., s. 20
- 21** Le Corbusier & JEANNERET, Pierre, 1947. *Oeuvre Complète 1938-1946*. 2e édition. Zurich, Max Bill Architecte, s. 45
- 22** Celik, Z., 1997, s. 130.
- 23** Celik, Z., 1997, p. 131.
- 24** Osmani, K. H. and M., 2008, s. 43 – 54.
- 25** Osmani, K. H. and M., 2008, s. 43 – 54.
- 26** Deluz, J.-J., 1988, s. 118.
- 27** Osmani, K. H. and M., 2008, s. 43 – 54.
- 28** V roku 1976 vznikla zmluva o technickej pomoci v oblasti urbanizmu a územného plánovania medzi spoločnosťami HYCO (Hydroconsult) a C.A.D.A.T. (Caisse algérienne d'aménagement du territoire) s platnosťou na 15 rokov. V neskoršom období sa alžírsky zmluvný partner prerodil na spoločnosť C.N.E.R.U. (Centre National d'Études et de Recherche en Urbanisme appliqué) a pokračoval v činnosti s podobným zameraním ako predchádzajúci C.A.D.A.T.
- 29** Misia architektov Vladimíra Bahnu, Ľudovíta Režucha a skupiny stavebných inžinierov v Mostaganeme sa uskutočnila na základe separátnej zmluvy medzi HYCO a B.E.A.O. (Bureau d'Étude d'Architecture d'ORAN).
- 30** Architekt Peter Beňuška pôsobil v Alžírsku na základe bilaterálnej dohody podpísanej medzi podnikom Hydroconsult spoločne s ústavom URBION a alžírskou spoločnosťou C.A.D.A.T.
- 31** V období prvej misie od roku 1977 sa Peter Beňuška venoval aj ďalším návrhom master plánov a obytných zón Z.H.U.N. Khenchela (zóna s rozlohou 135 ha, 1977 – 1978), Batna (master plán pre zónu s rozlohou 230 ha, 1978 – 1979), Constantine (zóna s rozlohou 60 ha – Djebel Ouahch, 1980) a ďalších obytných zón.
- 32** Architekt Milan Beňuška, otec Petra Beňušku, pracoval v Alžírsku takisto na základe bilaterálnej dohody podpísanej medzi podnikom Hydroconsult spoločne s ústavom URBION a alžírskou spoločnosťou C.A.D.A.T. Z tejto misie sa vrátil do Bratislavy predčasne zo zdravotných dôvodov. Po jeho odchode prebral organizačné vedenie tímu Vladimír Záborský. Druhá misia Milana Beňušku sa uskutočnila začiatkom osemdesiatych rokov, kedy pôsobil v hlavnom meste Alžír, kde sa zúčastnil na príprave smerného územného plánu Veľkého Alžíra. Aj z tejto misie sa musel vrátiť domov predčasne, rovnako zo zdravotných dôvodov. Vedenie projektového tímu v Alžíri prevzal Peter Beňuška. V tomto prípade išlo o medzinárodný tím urbanistov a ďalších špecialistov.
- 33** Informácia z korešpondencie architekta Milana Beňušku s kolegami z bratislavského URBION-u z roku 1979. Zdroj: archív rodiny Milana Beňušku. Viac pozri v práci HOLIGOVÁ, Jaroslava, 2013. *Milan Beňuška – urbanista a architekt*. Diplomová práca. Bratislava: Filozofická fakulta UK, s. 99 – 101.
- 34** Architekt Ilja Skoček st. bol prvým vedúcim skupiny slovenských architektov v meste Blida. Po jeho odchode sa stal vedúcim tejto skupiny architekt Ivan Spiška.
- 35** Informácie zo záznamu osobného rozhovoru Michala Bogára s architektom Iljom Skočkom st. z júna 2019.
- 36** Informácie o štúdiu Kolea boli zaznamenané počas rozhovoru M. Bogára s architektom Jurajom Hermannom v júni 2019.
- 37** Mitidja je úrodná nížinná oblasť ležiaca medzi masívom pohoria Atlas a nižším pohorím Sahel (v blízkosti pobrežia Stredozemného mora).
- Mitidja je pomerne rozsiahle územie dlhé približne 100 km vo východo-západnom smere a široké v priemere 40 km.
- 38** Informácie zo záznamu osobného rozhovoru M. Bogára s architektom Iljom Skočkom starším z júna 2019.
- 39** Informácie dotýkajúce sa urbanistickej štúdie centra v meste Sour El Ghozlane boli zaznamenané počas osobného rozhovoru autorov príspevku s architektom Pavlom Králikom v októbri 2019.
- 40** Informácie o príprave prieskumov a podkladov, ako aj o spracovaní smerného územného plánu Veľkého Alžíra boli získané z osobných konzultácií s architektom Petrom Beňuškom v priebehu roka 2019, ako aj z jeho osobného archívu.
- 41** Informácie o príprave prieskumov a podkladov, ako aj o spracovaní smerného územného plánu Veľkého Alžíra boli získané z osobných konzultácií s architektom Petrom Beňuškom v priebehu roka 2019, ako aj z jeho osobného archívu.
- 42** Informácie získané z rozhovorov s Petrom Beňuškom v roku 2019 a z jeho osobného archívu.
- 43** Matúš Dulla a Henrieta Moravčíková spomínajú fenomén dlhodobého, torzovitého, či autorsky hybridného uskutočňovania urbanistických plánov. V súvislosti so súťažami a mestskými regulačnými zámermi uvádzajú, že urbanistický plán sa najpodstatnejšie líši od plánu na postavenie budovy tým, že má charakter dlhodobého, často nadgeneračného procesu. Podrobnejšie pozri v publikácii DULLA, Matúš a MORAVČÍKOVÁ, Henrieta, 2002. *Architektúra Slovenska v 20. storočí*. Bratislava: Slovart, s. 122 – 123.
- 44** ANDRÁŠIOVÁ, Katarína, 2008. Šesťdesiate roky 20. Storočia v architektúre Slovenska. Výskum prostredníctvom autobiografických výpovedí. *Architektúra & urbanizmus*, 42(1 – 2), s. 123.
- 45** Andrášiová, K., 2008, s. 123.
- 46** SZALAY, Peter, 2006. Styky slovenskej architektonickej obce obdobia socializmu v grafoch a štatistikách. *Architektúra & urbanizmus*, 40(3 – 4), s. 173.